

Liberalizmus

Szerkesztett előadásjegyzet

(nem teológia, erkölcsi stb., hanem politikai liberalizmus – ezek összefügghetnek, de nem feltétlenül)

politikai ideológia

- kérdése: milyen legyen, hogyan működjön a társadalom, egyén-állam viszonya
- nyilván összefügg az egyén egyéb nézeteivel is, de nincs egy-egy értelmű megfeleltetés (vegetáriánusok, Gladstone, Lord Acton)
- nem az emberi élet egészére reflektál: nem teológia, nem (feltétlenül) filozófia, nem erkölcsstani rendszer: “mindent szabad”, nem ezzel foglalkozik (pl. a KRESZ sem erkölcsstani rendszer)

A liberalizmus (mint politikai ideológia) alapelvei

fő értéke a szabadság és az emberi méltóság: egyenlő, veleszületett, elvehetetlen, visszavonhatatlan

(az alábbiak általános jellemzők, nem minden liberális vallja mindegyiket, és sokat vall sok nemliberális is☺)

gondolatszabadság, vélemény szabadság, szólásszabadság (Amerikában a zászlóégetés is), gyülekezési szabadság, vallás szabadság((->NINCS ÁLLAMEGYHÁZ, TÖRTÉNELMI EGYHÁZ, PREFERÁLT EGYHÁZ) (Anglia 19.sz.: a nemanglikán egyházak egyenjogúsítása a Liberális Párt sikere), vállalkozási szabadság: piacgazdaság, minél kevesebb állami szerepvállalás-beleszólás a gazdaságba (gazdasági liberalizmus)

liberális demokrácia egyéb alapelvei (ezek ma már szinte mindenki elfogadja): jogállam, egyenlő, közvetlen, titkos stb. választójog, tolerancia, pluralizmus

A liberalizmus változatai:

politikai liberalizmus:

az ember alapállapota az, hogy szabad és egyenlő, ez a default verzió, innét indulunk ki: a kérdés nem az, hogy szabad legyen-e az egyén, hanem az, hogy hogyan jutunk el a szabad egyéntől az erőszakmonopóliummal rendelkező (egyéni szabadságot jogszerűen korlátozó) államig, a politikai autoritásig -> társadalmi szerződés

egyénekből indul ki, az állam az egyének társadalmi szerződéséből jön létre, minden egyén azonos jogokkal bír, függetlenül nemtől, vallástól, vagyontól, származástól (Bethlen elvetette a zsidótörvényeket ezen az alapon - óliberális), attól, hogy hány gyereke van

az állam az egyének érdekeit szolgálja, tehát nem a nemzetnek mint misztikus entitásnak az állam nem a Szent Koronából származik, nem a nemzet géniusza tartja össze, hanem az állampolgárok társadalmi szerződése

szoft verzió: ha nem tudjunk eldönteni, mi az alap, biztos ami biztos, tekintjük annak az egyént: nem feltétlenül arról van szó, hogy a liberálisok szerint nincs család vagy nemzet: de szerintük ez hit, egyéni meggyőződés kérdése, s épp ezért erre nem alapozhatjuk az erőszakmonopóliummal operáló államot

a klasszikus politikai liberalizmus által követelt jogok ún. negatív jogok: az állam mit nem tehet

jogi-technikai közelítés, 19.sz. Anglia

negatív szabadság: állam, többiek, egyház hogyan ne korlátozza az egyén jogait, a kényszerítés ellen

a liberálisok ezért ellenzik az iskolai hitoktatást, államegyházat, preferált egyházat: ez mind kényszerítés szerintük

(a pozitív jogokat: egészséghez, jóléthez való jog stb. ők még nem ismerik, ill. nem követelik)

kulturális liberalizmus: lelkiismereti, életviteli szabadság: vallás, szexuális orientáció, szerencsejáték, irodalom, művészetek szabadsága
küzdelem az alkohol, marihuána, melegházasság, pornográfia betiltása ellen

miért:

John Stuart Mill: kényszerítésnek csak a mások jogai védelmében van helye, senki sem kényszeríthető akarata ellenére a „neki jó dologra“, H.T.: senkire nem kényszeríthetem rá állami erővel a saját meggyőződésemet (meggyőzni beszélgetve lehet, szabad és kell, de kényszeríteni nem)

!!!nem azt mondja a kulturális liberális, hogy a pornográfia, házasságtörés, marihuána jó, csupán azt, hogy ezeket nem tilthatjuk be

mert ha betiltjuk a pornográfiát, akkor tiltsuk be a szexjeleneteket filmekben, aztán a kézen fogva járást az utcán: hol állunk meg?

(politikai és kulturális liberalizmus általában összefonódik)

gazdasági liberalizmus: (EZ A LEGDURVÁBB KULTURÁLIS KONZERVATIZMUSSEL LEHET EGYBEN->AMERIKAI REPUBLIKÁNUSOK, LIBERÁLIS KONZERVATIVIZMUS): szabad vállalkozás, tulajdonjog szentsége (ez akár a vagyonadó mint olyan ellenzéséig mehet), szerződéses szabadság

ellenzi az állam gazdasági szerepvállalását (adókedvezmény egyes szektoroknak, magas adók, újraelosztás, állami monopóliumok, hatósági árak)

érveik: a szabadság jó☺, a piacgazdaság, szabadversenyos kapitalizmus működik (telefon, mobiltelefon), a tervgazdaság eddig mindig bebukott: rengeteg mikroadatot aggregál, és így adatot veszít, a piaci verseny automatizmusa jobban működik, pl. mennyit ér az embereknek ez és ez: szabad piacon magától kialakul az egyensúlyi ár, modellezni hihetetlenül nehéz, gyakorlatilag lehetetlen lenne

állam szerepe a gazdasági liberálisok szerint: gondoskodni arról, hogy valóban verseny legyen: monopóliumok fenékberúgása (Microsoft); általában, ahol nem működik verseny, ott szólhat közbe, nagyon alapvető szolgáltatások nyújtása: utak, kórházak, iskolák, rendőrség, tűzoltók, de NEM: cipőgyár, kőbánya, polgári reptér

->kis állam

vagyoni egyenlőtlenségeket bizonyos értelemben természetesnek tartja: nem jó, de ez van, a képességek különbözőek, mindenki a maga szerencsésének a kovácsa (Amerikában most tényleg nagyon alacsony a munkanélküliség) (a gazdasági liberálisok nem feltétlenül kőszívűek, Amerikában a gazdagok rengeteg pénzt adnak alapítványoknak, sokkal többet, mint pl. sok európai baloldali)

liberalizmus kétféle érvelése az állami beavatkozás ellen: nem szükséges (vagyis a célt vitatja); jó lenne, de lehetetlen elérni (vagyis a célt elismeri, de kétségbe vonja, hogy az adott módszerrel el lehetne érni)

szociális liberalizmus:

(részben) elhiszi a marxista tanítást a társadalmi kizsákmányolásról

kibővíti a politikai liberalizmus alapjait újakkal: a pozitív jogokkal, mert ezek nélkül nincs igazi szabadság (egészséghez való jog, oktatáshoz való jog)

az állam ezt biztosítja: oktatás (de meddig?), egészségügy (de mennyi?), társadalombiztosítás, létminimum, minimálbér, kultúra támogatása

egyenlő esélyek: gazdasági, oktatási etc. téren

ez erősen ellentétes a gazdasági liberalizmussal (hiszen minden beavatkozás úgymond sérti a szabadságokat, meg így erősebb az állam), bár van átmenet, nálunk az SZDSZ egyszerre akarja képviselni a kettőt

kérdés: személyes szabadság<->társadalmi optimum

procedurális jogok<->szubsztanciális jogok

negatív jogok<->pozitív jogok

eddig a fő forrás <http://en.wikipedia.org/Liberalism>

Elmélkedések

a liberalizmus fő kérdése: **egyén és állam viszonya**

szabadság mint az egyén méltóságának alapja

egyén-közösség (nincs erőszakjoga) vs. állam (van erőszakjoga)

a kényszerítés kérdése: szabad-e valakit (felnőtt embert) az akarata ellenére boldogítani

szabad-e nekem a melegetől elvenni a polgári (!) házasságot azért, mert én privátim úgy hiszem, hogy nem helyes, ha két férfi együtt él

tiltsam-e be az alkoholt azért, mert ő, butít, nyomorba dönt (Amerikában be volt tiltva egyszer)

mit akarjon tenni az állam, mit szabad neki

Kritikák

kollektivizmus: a közösség (társadalom, nemzet, állam, egyház, faj) az elsődleges

pl. kommunizmus is ilyen: nincs magántulajdon stb., kibucok, kolostorok

kommunitarianizmus: a közösségeket rehabilitálja, lehessenek a közösségek is a politika alanyai (a klasszikus liberalizmus szerint csak az egyének)

Fro. vita muszlimokkal

Kamu kritikák:

a liberalizmus materialista, ateista, a fogyasztói társadalmat építi: az első kettőben a liberalizmus mint politikai ideológia nem foglal állást; ami a fogyasztói társadalmat illeti: a gazdasági liberálisok szabad gazdaságot akarnak, hogy ebből fogyasztói társadalom lesz-e, az az egyének döntésein múlik

lehet-e a keresztény politikai liberális: naná☺

alapkérdés: milyen legyen a keresztények viszonya a közülethez, az államhoz
nagy kísértés: a keresztény azt várja az államtól, hogy az ő értékeit a nem keresztényekre rákényszerítse: kötelező hitoktatás (1990), boltok tartanak zárva vasárnap, ne legyen polgári(!) melegházasság
és erre hajlamosak pártok rájátszani szavazatokért: aug. 20-i mise (a megjelent állami méltóságok, politikusok név szerinti köszöntésével!), Szent Korona-hajókázás Esztergomba, „a kormány a katolikus értékek mellett voksolt“ kijelentés egy miniszterelnök szájából

miért kísértés ez: mert kényszerítés, sunyiság. Ha a keresztény „értékeket“, kereszténységet terjeszteni akarjuk, akkor tegyük ezt: például, őszintén, lélektől lélekig térítsünk – ez a feladatunk, nem a politikai zavarosban halászás, a politikusok fülébe sugdosás

az itt következő rész valószínűleg érthetetlen az eredeti cikk olvasása nélkül, valószínűleg a kiselőadáson is zavaros volt, de a történeti hűség kedvéért bennhagyom

Dobszay (Vigilia, 1994?): az ősegyház az államtól, közélettől „csupán“ securitas-t várt a keresztény szolidáris a nagyobb közösséggel, tisztségeket vállal, keresztényként, de nem azért, hogy titkosügynökként tevékenykedjen

!!a kereszténység misztérium, nem lehet kényszeríteni, agresszívan indoktrinálni!!

az egyház örök, a politika, a pártok mindig ideiglenesek

Dobszay:

az ember autonóm, lelkiismeretét más ember erővel, hatalommal nem ellenőrizheti
Istennel nem áll fönn ez az autonómia:

kereszténység: Istennel szemben önként elvesztettük a szabadságunkat
(felismerjük/elfogadjuk, hogy nincs), s éppen ezáltal teljes szabadságot nyertünk az emberrel szemben

ha valaki valóban keresztény, az nem szorul rá, hogy a keresztény nevet emberi, társadalmi, politikai eszmékkel és törekvésekkel töltsse fel

„a keresztény közösség a misztériumba beavatottság egysége, nem pedig elvtársi alapszerv“

„a társadalomban tehát igazán liberálisan mozogni csak akkor tudunk, ha az egyházon belül antiliberálisak vagyunk“

az érthetetlen rész vége

MÁS:

kereszténység-(egyház-)ellenes-e a liberalizmus: keresztényellenes valószínűleg nem, egyházellenes történelmileg sokszor igen: Fro. pl.

vádak: *el akarja választani az egyházat az államtól*. Mért is rossz ez nekünk?

„*keresztényellenes*“, *mert vallásilag semleges államot akar*: miért is rossz ez nekünk?
(pl. anglikán Anglia, muszlim Törökország)

De: konzervativizmus is lehet egyházellenes: kultúrharc (No. 19. sz. vége), és liberalizmus is lehet egyházpárti (amennyiben a vallásszabadságot pártolja): 19.sz. Anglia, SZDSZ vallásos vonala a kisegyházakból